

Briselē, 7.6.2017.
COM(2017) 295 final

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

Eiropas Aizsardzības fonda izveide

IEVADS

ES pašlaik saskaras ar arvien lielāku kaimiņvalstīs valdošo nestabilitāti un konfliktiem, un parādās aizvien jauni drošības apdraudējumi. Domājams, ka šis stāvoklis tuvākajā laikā nemainīsies. Iedzīvotāji aizvien vairāk paļaujas, ka Eiropa gādās par viņu aizsardzību gan pašu mājās, gan aizrobežā, jo šīs briesmas ir tādas, ko neviena dalībvalsts nevar uzvarēt viena pati.

Eiropas iedzīvotāju drošība ir pirmkārt un galvenokārt Eiropas uzdevums. To saprazdamas, dalībvalstis kāpina investīcijas aizsardzībā. Pašreizējās 28 dalībvalstis aizsardzībai tērē 1,34 % no IKP (ES 27 dalībvalstīm šis rādītājs ir 1,32 %), un ir skaidri redzams, ka ar to vien nepietiek.

Ja Eiropa vēlas būt gatava nākotnes draudiem un pasargāt savus iedzīvotājus, tai jāstiprina sava stratēģiskā autonomija. Tas nozīmē — lai nodrošinātu tehnoloģisko līderību, ir jāizstrādā pamattehnoloģijas kritiski svarīgās jomās un jāattīsta stratēģiskās spējas. Vienīgais ceļš, kā nepieviļt ES iedzīvotāju cerības, ir sadarbība visos līmeņos. Veicinādama sadarbību, Eiropas Savienība var palīdzēt panākt, ka dalībvalstu investīcijas aizsardzībā ir maksimāli rezultatīvas un kvalitatīvas.

Tālab Komisijas priekšsēdētāja Ž.K. Junkera politikas pamatnostādnēs par vienu no prioritātēm ir izvirzīta aizsardzības politika. 2016. gadā Eiropas Savienība lika pamatus spēcīgākai Eiropas aizsardzības politikai. Komisija ir pieņēmusi Eiropas Aizsardzības rīcības plānu (EARP)¹, kas ir daļa no vispusīgās aizsardzības paketes, kura izriet no ES Globālās ārpolitikas un drošības politikas stratēģijas.

Šajā rīcības plānā ir izklāstīti pasākumi, kas nepieciešami, lai Eiropā panāktu ciešāku sadarbību aizsardzības jomā un sekmētu ES aizsardzības rūpniecības konkurētspēju. Tajā ierosināts izveidot Eiropas Aizsardzības fondu. Šis fonds palīdzētu dalībvalstīm sadarbību padarīt par normu un tādējādi attīstīt un iegūt būtiskas stratēģiskās aizsardzības spējas. Eiropadome atzinīgi vērtēja gan Komisijas priekšlikumus par Eiropas aizsardzības rīcības plānu, gan Komisijas nodomu 2017. gada pirmajā pusgadā nākt klajā ar priekšlikumiem par Eiropas Aizsardzības fonda izveidi².

Pašlaik ir īstais brīdis šīs ieceres piepildīt, jo laika nav atlicis daudz. Pie Eiropas Aizsardzības fonda izveides ir jāķeras prioritārā kārtā.

Sekmīgi rīt darbs pie Eiropas Aizsardzības fonda “pētniecības atzara”. Šodien Komisija nāk klajā arī ar likumdošanas priekšlikumu par Eiropas programmu aizsardzības rūpnieciskajai attīstībai. Priekšlikumā atspoguļojas intensīvais dialogs ar visām ieinteresētajām personām, jo īpaši dalībvalstīm. Cieša bijusi arī sadarbība ar Augsto pārstāvi un EAA. Šajā paziņojumā ieskicēti arī rīki, kā palīdzēt dalībvalstīm aizsardzības spējas iemantot kopīgiem spēkiem. Fonda izveides tālākajos posmos tiks īstenoti vēl citi pasākumi.

Eiropas Aizsardzības fondam jāklūst par pamatakmeni, uz kā celt Eiropas aizsardzības nākotni. Tas palīdzēs realizēt ieceres, par kurām Savienība vienojusies, izvērtējot dažādos pārdomu dokumentā par Eiropas aizsardzības nākotni³ iezīmētos scenārijus, kas ved pie Eiropas Drošības un aizsardzības savienības.

1. Kāpēc vajadzīgs Eiropas Aizsardzības fonds?

¹ COM(2016)950.

² Sk. Eiropadomes 2016. gada 15. decembra secinājumu 12. punktu.

³ Sk. pārdomu dokumentu par Eiropas aizsardzības nākotni, COM(2017)315.

Neraugoties uz to, ka pēdējos gados jau īstenotas vairākas iniciatīvas, Eiropas aizsardzības rūpniecībā tomēr netiek pietiekami un kvalitatīvi investēts nākotnes aizsardzības tehnoloģiju izstrādē un iepirkumā. Dalībvalstu sadarbība nav pietiekama — vairāk nekā 80 % iepirkumu un vairāk nekā 90 % pētniecības un tehnoloģijas projektu notiek tikai vienas valsts ietvaros. Joprojām vērojama ļoti liela sadrumstalotība — Eiropā ir 178 dažādas ieroču sistēmas, bet ASV — tikai 30. Nepietiekama koordinācija aizsardzības nozarē noved pie nodokļu maksātāju naudas nelietderīgas izmantošanas, liekas dubultošanās un neoptimālas aizsardzības spēku izvietojamības. Dalībvalstu tēriņi aizsardzībai ir ļoti atšķirīgi. Lai izveidotu kopīgas aizsardzības spējas, ir vajadzīga lielāka solidaritāte, tostarp arī izmantojot ES budžetu.

ES līmenī Komisija, Augstais pārstāvis/priekšsēdētāja vietnieks un Eiropas Aizsardzības aģentūra (EAA) var būtiski palīdzēt dalībvalstīm nākotnes spēju koordinētā plānošanā un kopīgā attīstīšanā. Nozīmīgi būs šādi nākamie soļi:

- Eiropas aizsardzības spēju prioritāšu sistemātiska identificēšana, pamatojoties uz ES drošības un aizsardzības politikas mērķu vērienīgumu. Mērķu vērienīguma pamatā ir ES globālā stratēģija, un tos apstiprinājusi arī Eiropadome⁴. Galvenais atsaucē punkts ES līmenī būs Spēju attīstības plāns, ko 2018. gadā paredzēts pārskatīt. Vajadzības gadījumā vērā tiks ņemtas arī reģionālās un starptautiskās sadarbības iniciatīvas, kas sekmē ES prioritāšu īstenošanu;
- lielāka pārredzamība un skaidrāk iezīmēti politiskie virzieni valstu spēju plānošanā; Koordinētais ikgadējais pārskats par aizsardzību (CARD) palīdzēs valstīm aizsardzību plānot ciešākā koordinācijā un nodrošinās pastiprinātu Eiropas sadarbību aizsardzībā;
- kopīgi finansēšanas mehānismi Eiropas Aizsardzības fonda ietvaros dos iespēju strukturālai pārejai un ciešākai sadarbībai aizsardzībā.

Nav iespējams koordinēt lēmums par investīcijām, ja nav kopīgi definētu vajadzību un prioritāšu. Tas joprojām būs dalībvalstu ziņā. Dažas no prioritātēm jau ir apzinātas, piemēram, tālavadības gaisa kuģa sistēmas (bezpilota lidaparāti jeb droni), degvielas uzpilde lidojumā, satelītsakari un kiberjoma⁵. Šīs prioritātes apstiprinātas ES globālajā stratēģijā, kurā apzinātas arī vēl citas prioritārās jomas, kurās Eiropai ir jāinvestē un jāveicina sadarbīga attīstība, tostarp šādas: izlūkošana, novērošana un rekognoscēšana, autonoma piekļuve kosmosam, pastāvīga Zemes novērošana un jūras drošība.

Ārkārtīga svarīga ir ciešāka investīciju koordinācija dalībvalstu starpā visā rūpniecības ciklā, sākot ar pētniecību un prototipu izstrādi un beidzot ar aizsardzības spēju iegādi. Tas ļautu racionalizēt valstu aizsardzības tēriņus, kāpināt inovāciju, pateicoties apjomradītiem ietaupījumiem, samazināt dubultošanās risku, sekmēt bruņoto spēku sadarbību un veicināt lielāku aprīkojuma standartizāciju. Tas arī ļautu panākt, ka riskus un izmaksas uzņemas visi.

Tāpēc Eiropas Aizsardzības fonda mērķis ir nodrošināt vajadzīgos stimulus visos rūpniecības cikla posmos. Tāpēc galvenais fonda lietderības mērs būs tas, vai ir būtiski palielinājies sadarbīgu aizsardzības projektu īpatsvars kopējos aizsardzības tēriņos⁶. Fonda uzdevums ir palīdzēt pilnveidot tehnoloģiskās prasmes un dot stimulus integrētu un konkurētspējīgu pārrobežas piegādes ķēžu veidošanai. Plānošanas un realizēšanas cikla gaitā tiks izvērtētas arī

⁴ Eiropadomes 2016. gada 15. decembra secinājumi un Padomes 2016. gada 14. novembra secinājumi par ESGS īstenošanu drošības un aizsardzības jomā.

⁵ Sk. Eiropadomes 2013. gada 20. decembra secinājumus.

⁶ Pašlaik aptuveni 22,1 % no Eiropas aizsardzības aprīkojuma iepirkuma veido sadarbības projekti. 90 % no šiem sadarbības projektiem ir Eiropas projekti, un investīciju kopējais apjoms ir 5,1 miljardi euro.

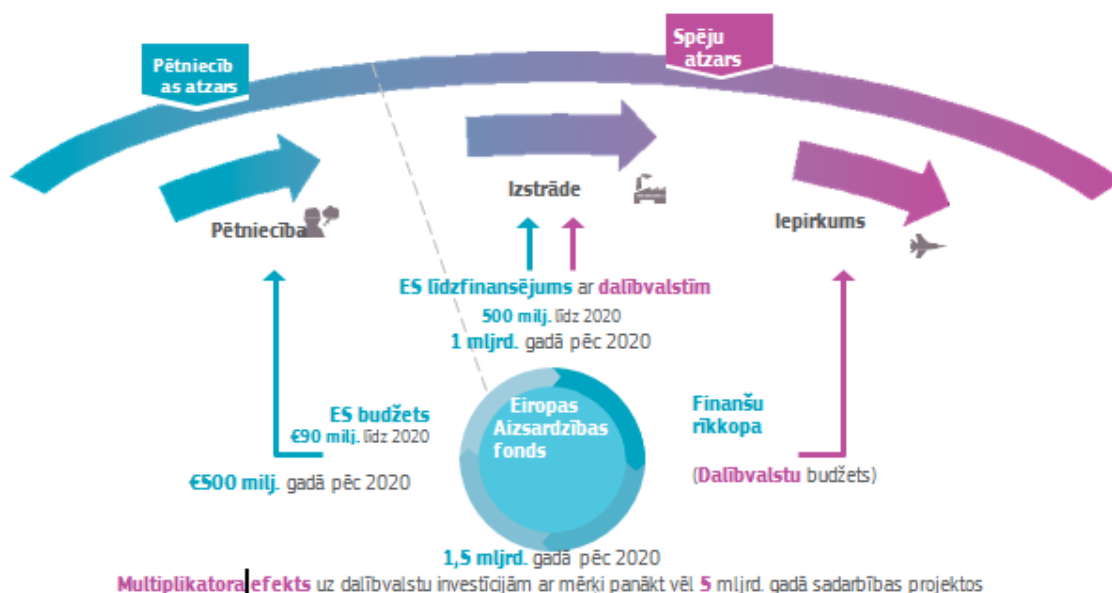
komplementaritāte ar civilām vajadzībām un attiecīgajām Eiropas civilā atbalsta programmām. Tas ļaus panākt Eiropas resursu izmantošanas efektivitāti un komplementaritāti gan civilajā, gan militārajā pētniecībā, inovācijā un realizēšanā. Sevišķi liela nozīme būs komplementaritātei ar pārējām ES drošības rīcībpolitikām, tostarp kibernetikas politiku.

2. Kas ir Eiropas Aizsardzības fonds?

Eiropas Aizsardzības fondu veido divi juridiski nošķirti, bet savstarpēji papildinoši atzari (sk. 1. att.). Abus atzarus izvērs pakāpeniski. Atzarus koordinēs Koordinācijas padome, kurā darbosies Komisija, Augstais pārstāvis, dalībvalstis, Eiropas Aizsardzības aģentūra un vajadzības gadījumā arī nozares pārstāvji. Atbalsts no ES budžeta tiks pielāgots attiecīgajam rūpniecības cikla posmam.

Dažādās programmas un rīki, kas izstrādāti pētniecības un spēju atzara ietvaros, būs iekļaujoši un tajos varēs piedalīties labumguvēji no visām dalībvalstīm. Ir ļoti svarīgi, lai ikviens uzņēmums, lai cik liels vai mazs tas būtu un lai kur Savienībā tas atrastos, varētu izmantot pieejamos rīkus. Jo īpaši MVU, kas ir inovācijas dzinējspēks Eiropā un izšķirīgi svarīgs posms piegādes ķēdēs, vajadzētu gūt labumu no šādiem rīkiem.

1. attēls. Eiropas Aizsardzības fonds

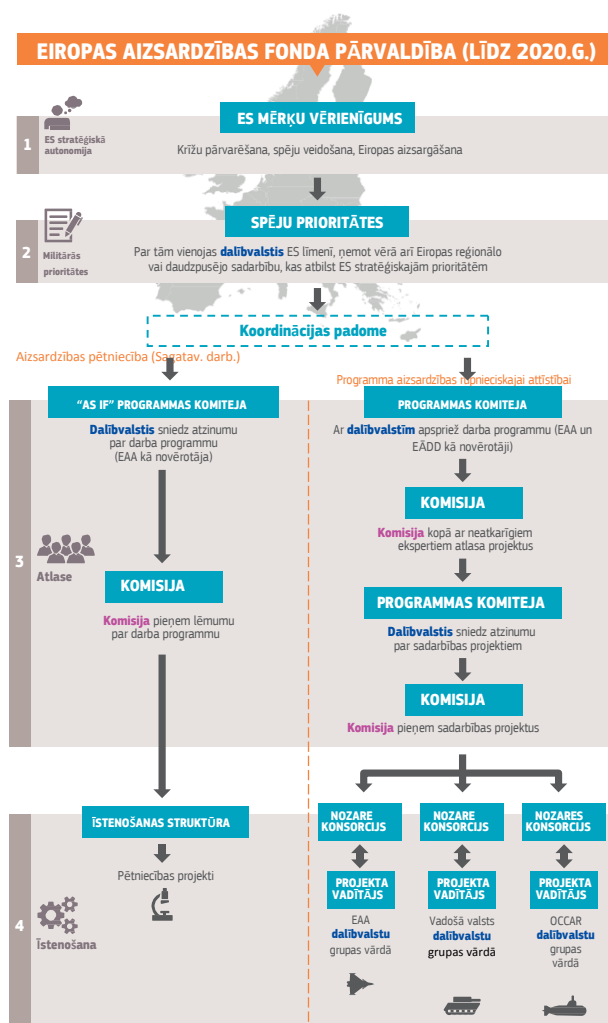
Pētniecības atzars jau ir sācis finansēt sadarbīgos pētījumus inovatīvu aizsardzības produktu un tehnoloģiju nozarē ES līmenī. Pirmie soļi ceļā uz nākotnes programmu jau ir sperti — ir uzsākts Izmēģinājuma projekts un Sagatavošanas darbība aizsardzības pētniecībai, kuru kopējais paredzamais budžets trīs gadu laikā sasniegs 90 miljonus euro⁷. Tā finansētie projekti (pie kuriem var piederēt arī pastāvīgās strukturētās sadarbības (*PESCO*) ietvaros izstrādātie projekti) ir pieskaņoti aizsardzības vajadzībām, par kurām dalībvalstis ES līmenī vienojušās kā par prioritārām. To pilnībā finansēs no ES budžeta, proti, no īpašas ES budžeta programmas nākamās daudzgadu finanšu shēmas ietvaros. Aplēstais budžets būs aptuveni 500 miljoni euro gadā. Priekšlikumu par šo aizsardzības pētījumu programmu sagatavos

⁷ C(2017)2262.

2018. gadā, lai tā varētu sākt darboties no 2021. gada 1. janvāra. Gaidāmajai aizsardzības pētījumu programmai būs īpaši pielāgota pārvaldības struktūra, kas atspoguļos aizsardzības sektora specifiku. Tās izveidē ņems vērā pieredzi, kas gūta ar Izmēģinājuma projektu, Sagatavošanas darbību un programmas “Apvārsnis 2020” pārvaldības struktūrām.

Mērķis būtu vidējā termiņā panākt, ka aptuveni 5 miljardi euro gadā tiek piešķirti spēju atzaram, kas atbalstīs būtiskāko aizsardzības spēju kopīgu attīstīšanu un iegādi, ievērojot aizsardzības spēju prioritātes, par ko dalībvalstis vienojušās ES līmenī. Lai gan spēju atzaram domātie līdzekļi galvenokārt nāks no dalībvalstīm, arī ES budžetā būs paredzēts atbalsts aizsardzības sadarbībai — ar to iecerēts samazināt risku rūpnieciskās izstrādes cikla sākumposmos. Šos līdzekļus piešķirs no Eiropas programmas aizsardzības rūpnieciskajai attīstībai, un tādējādi tiks atbalstīta Eiropas aizsardzības rūpniecības konkurētspēja. Tie palīdzēs piesaistīt dalībvalstu finansējumu, kas domāts, lai Eiropas aizsardzības rūpniecība varētu sadarbīgi uzsākt un realizēt izstrādes projektus. Tas, ka dalībvalstīm ir jāuzņemas kopīgas finansēšanas saistības attiecībā uz galaprodukta vai tehnoloģijas tālāku izstrādi un iepirkumu, ļaus novirzīt ES finansējumu un investīcijas uz visdziļvotspējīgākajiem projektiem prioritārajās jomās. Kad pēc prototipēšanas posma tiks uzsāktas sadarbīgas izstrādes programmas vai rīkoti kopīgi iepirkumi, elastīgi finanšu rīki pavērs plašas iespējas risināt dalībvalstu dažādās vajadzības.

2. attēls. Eiropas Aizsardzības fonda pārvaldība līdz 2020. gadam

3. Fonda pētniecības atzars: atbalsts aizsardzības produktu un tehnoloģiju pētījumiem

Bez pētniecības aizsardzības jomā nav iespējams veidot modernas būtiskās spējas, pārvarēt tehnoloģisko plaisu un tādējādi novērst drošības apdraudējumus, ar ko Eiropa sastopas jau tagad un saskarsies arī nākotnē. Šāda pētniecība palīdz veidot fundamentālo tehnoloģisko zinātību un prasmes.

Komisija, mobilizējama ES līdzekļus, stimulēs un papildinās valstu aizsardzības pētniecības programmas. Galvenā uzmanība būs vērsta uz sadarbīgu aizsardzības pētniecību un tehnoloģiju izstrādi un sadarbības stiprināšanu pētniecības un tehnoloģiju sektorā visā Eiropā, ņemot vērā aizsardzības spēju prioritātes, par ko dalībvalstis vienojušās ES līmenī. Tiks izmantota divpakāpju pieeja: sākumā īstenos Sagatavošanas darbību aizsardzības pētniecībai, kam sekos plašāka ES aizsardzības pētniecības programma nākamās daudzgadu finanšu shēmas ietvaros.

a. Sagatavošanas darbība aizsardzības pētniecībai

Finansēšanas lēmums, ar ko aizsāk Sagatavošanas darbību aizsardzības pētniecībai, tika pieņemts 11. aprīlī⁸. Šī ir pirmā reize, kad no ES budžeta tiek atvēlēti līdzekļi aizsardzības pētniecībai un tehnoloģijām — gan Sagatavošanas darbībai, gan Izmēģinājuma projektam.

2017. gadā atvēlētais budžets ir 25 miljoni euro. Komisija ir ierosinājusi 2018. gadā piešķirt 40 miljonus euro, bet 2019. gadā — 25 miljonus euro (pavisam kopā 90 miljoni euro). Sagatavošanas darbība būs vērsta uz tām pētniecības jomām⁹, bez kurām nav iespējams virzīt uz priekšu būtiskāko aizsardzības sistēmu izstrādi. Pamatojoties uz dalībvalstu izvirzītajām prioritātēm (t. sk. EAA ietvaros), pie tām pieder Aizsardzības pētniecības tehnoloģiju demonstrējuma projekts un virkne pasākumu tādās jomās kā kritiskās aizsardzības tehnoloģijas, nākotnes un jaunās revolucionārās tehnoloģijas, standartizācija un sadarbība. Finansējumu piešķirs arī stratēģisko tehnoloģiju perspektīvistikai.

Saskaņā ar 31. maijā parakstīto deleģēšanas nolikumu Sagatavošanas darbības gada darba programmu īstenošanu Komisijas uzdevumā vada EAA. Tai ir vērtīga zinātība un pieredze pētniecības projektu organizēšanā un vadīšanā aizsardzības jomā. Turklāt EAA ir palīdzējusi dalībvalstīm un Komisijai definēt pētniecības tematus un atbalstīs pētniecības rezultātu izmantošanu.

Sagatavošanas darbības īstenošanā Komisijai palīdzēs dalībvalstu ekspertu grupa un padomdevēju grupa, kurā ir eksperti no nozares, pētniecības un tehnoloģiju organizācijām, akadēmiskajām aprindām, EAA un EĀDD.

Specifiska īstenošanas kārtība tika izstrādāta ciešā saziņā ar dalībvalstīm un aizsardzības rūpniecību, lai atspoguļotu aizsardzības pētniecības darba specifiku. ES atbalsts galvenokārt būs dotāciju veidā. Pirmie uzaicinājumi iesniegt priekšlikumus tiek publicēti šodien. Priekšlikumus izvērtēs, pamatojoties uz to izcilību, ietekmi un īstenošanas kvalitāti un efektivitāti. Ētiskajā, juridiskajā un sociālajā aspektā tos izvērtēs aizsardzības ētiskas un juridisko lietu ekspertu grupa.

⁸ C(2017)2262.

⁹ Šos pasākumus identificēs tehnoloģiju kopās, kas aptvers autonomās platformas, C4ISR (komandvadība, sakari, datorsistēmas, izlūkošana, novērošana un rekognoscēšana), efektus, spēku aizsardzību un karavīru aprīkojuma sistēmas.

Pirmo dotācijas nolīgumu parakstīšana ir paredzēta līdz 2017. gada beigām. Komisija ik gadus izvērtēs, kā vedies ar Sagatavošanas darbības īstenošanu.

Padarītais:

- panākta vienošanās ar Eiropas Parlamentu un Padomi par 25 miljonu euro piešķiršanu Sagatavošanas darbībai 2017. gadā;
- pieņemts finansēšanas lēmums, ar ko uzsāk Sagatavošanas darbību;
- panākta vienošanās par darba programmu un dalības nosacījumiem (atspoguļojas uzaicinājumos iesniegt priekšlikumus un dotāciju nolīgumu paraugos);
- parakstīts deleģēšanas nolīgums ar EAA;
- publicēti pirmie uzaicinājumi iesniegt priekšlikumus. Uzaicinājumi vērsti pirmām kārtām uz bezpilota sistēmu demonstrējumiem jūras vidē, uz spēku aizsardzību un kareivju aprikojuma sistēmām.

Nākamie soļi:

- parakstīt pirmo dotācijas nolīgumu — 2017. gada decembris;
- iedalīt budžetu 2018. un 2019. gadam tā, lai 2017.–2019. gadā kopējais budžets sasniegtu 90 miljonus euro.

b. Ceļā uz īpašu ES aizsardzības pētniecības programmu

Sagatavošanas darbība ir svarīgs pirmais solis, tomēr tās ilgums un joma ir ierobežoti. Tās mērķis ir pierādīt, ka ES finansētai aizsardzības pētniecībai un tehnoloģijām ir pievienotā vērtība, un pavērt ceļu uz īpašu ES aizsardzības pētniecības programmu nākamās daudzgadu finanšu shēmas ietvaros (pēc 2020. gada). Līdztekus šai pārejai norisināsies plaša apspriešanās ar visām ieinteresētajām personām, tostarp ar ES iestādēm. Lai atbalstītu šo dialogu, Komisija par iecerētās aizsardzības pētniecības programmas galvenajiem elementiem apspriedīsies ar ekspertu grupu, kas izveidota saistībā ar Sagatavošanas darbību.

Gaidāmajā aizsardzības pētniecības programmā galvenā uzmanība būs pievērsta mērķtiecīgām pētniecības darbībām, kas sekmē ar aizsardzību saistītu produktu un inovatīvu tehnoloģiju izstrādi. Tā būtu vērsta uz spēju attīstīšanu un kritiskām aizsardzības tehnoloģijām, kā arī virzienpētījumiem un revolucionāriem pētījumiem, kam ir potenciāls stiprināt Eiropas aizsardzības rūpniecības tehnoloģisko pārkumu. Ar EAA palīdzību dalībvalstis apzinās, kādas ir prioritātes aizsardzības spēju jomā un pētniecības un tehnoloģiju jomā. Šīs prioritātes Komisija ņems vērā, izstrādājot gaidāmo aizsardzības pētniecības programmu. Projektus atlasīs ar ekspertu palīdzību, ievērojot tādus definētos kritērijus kā, piemēram, izcilība un ietekme, un parasti to īstenošana prasīs pārnacionālu sadarbību. Gaidāmajai programmai vajadzētu piesaistīt plašu dalībnieku loku, tostarp MVU.

Vēl jānosaka, kāda tieši būs šīs programmas saikne ar programmas “Apvārsnis 2020” pēcteci. Aizsardzības pētniecības programmas finansēšana būtu jānošķir no civilās pētniecības programmas, un tā nedrīkstētu to ietekmēt.

Lai gaidāmā aizsardzības pētniecības programma atbilstu sabiedrības vajadzībām un atspoguļotu tālejošos mērķus, tai ir nepieciešams pamatīgs budžets. Eiropas aizsardzības rīcības plānā Komisija norādīja, ka tas būtu 500 miljoni euro gadā. Tādā gadījumā ES kļūtu par vienu no Eiropas nozīmīgākajiem investoriem aizsardzības pētniecībā un tehnoloģiju izstrādē, un par pirmo investoru sadarbīgajā aizsardzības pētniecībā.

Ar Izmēģinājuma projektu un Sagatavošanas darbību gūtā pieredze iezīmēs EAA tālāko lomu un gaidāmās programmas vispārējo pārvaldību turpinājumprogrammas kontekstā. Esošajām struktūrām un zināšanām veltīs pienācīgu ievērību, tomēr tiks izskatīti dažādi varianti, kā programmas sagatavošanai un īstenošanai piesaistīt nozares ieinteresētās personas.

Nākamie soļi:

- programmas sagatavošanas gaitā turpināt dialogu ar dalībvalstīm, Eiropas Parlamentu, Padomi, EAA, nozari, pētniecības un tehnoloģiju organizācijām un citiem interesentiem;
- saistībā ar nākamo daudzgadu finanšu shēmu 2018. gadā pieņemt priekšlikumu un attiecīgo ietekmes novērtējumu.

4. Ceļā uz fonda pētniecības atzara realizēšanu: būtisko aizsardzības spēju kopīga izstrāde un kopīga iegāde

Kopīgai izstrādei un iepirkumiem ir pamatīgs ekonomiskais pamatojums, tomēr pastāv arī problēmas. Sadarbīgām izstrādes un iepirkuma programmām ir vajadzīgs draudu un vajadzību kopīgs novērtējums, kā arī efektīva sadarbība starp iesaistītajām dalībvalstīm un nozari. Kopīgas investīcijas — gan izstrādes, gan iepirkuma posmā — prasa arī zināmu sinhronizāciju starp valstu aizsardzības plānošanas un budžeta cikliem. Augstas sākotnējās izmaksas un ilgi projektu termiņi var atturēt no svarīgu investīciju lēmumu pieņemšanas.

Daži aizsardzības attīstīšanas projekti, kam ir izšķirīga nozīme modernu būtisko spēju nodrošināšanā, ir apstājušies, lai gan pētniecības un tehnoloģiju izstrādes sākotnējiem posmiem finansējums jau bija piešķirts. Tāpēc jo īpaši svarīgi ir pārvarēt plaisu starp pētniecību un izstrādi, t. i., nodrošināt, ka pētījumu rezultātus izmanto nepieciešamās spējas radīšanā. Šajā cikla posmā pastāv nozīmīgi tehniskie un finansiālie riski, kurus atsevišķas dalībvalstis, iespējams, nevēlas vai nespēj uzņemties. Jo īpaši prototipu izstrāde un testēšana prasa lielas sākotnējās izmaksas, savukārt tehnoloģiskie riski šajā posmā joprojām ir ievērojami. Sadarbīgās programmās šīs problēmas ir vieglāk pārvarēt, un bieži vien izdodas sekmīgi iegūt pašas modernākās militārās spējas, ko pašlaik izmanto dalībvalstu bruņotie spēki.

Lielisks piemērs ir Eiropas sadarbība raķešu tehnoloģijās: investīcijas tādos projektos kā *Storm Shadow* / *SCALP* spārnotās raķetes vai *Meteor* un *IRIS-T* “gaiss-gaiss” tipa raķetes liecina, ka sadarbīgās programmas var ievērojami palīdzēt panākt apjomradītus ietaupījumus, standartizāciju un sadarbību.

Meteor, kuru Zviedrijas Gaisa spēki sāka izmantot 2016. gadā, ir viena no modernākajām “gaiss-gaiss” tipa raķetēm, kuras darbības rādiuss pārsniedz redzamības robežas. Tā radīta īpaši sešu dalībvalstu (Apvienotā Karaliste, Vācija, Itālija, Francija, Spānija un Zviedrija) vajadzībām un ar to aprīkos vismaz trīs Eiropas platformas¹⁰.

Tādi projekti kā *Eurofighter Typhoon* liecina, ka Eiropas sadarbīgās aizsardzības programmas var nest plašākus ekonomiskos ieguvumus. Pētījumā par *Typhoon* programmu¹¹ lēsts, ka tā piesaistīja aptuveni 100 000 strādājošo iesaistītajās dalībvalstīs, un liela daļa no tiem bija augsti kvalificēti darbinieki. Tā deva nozīmīgus tehnoloģiskos ieguvumus un blakusefektus,

¹⁰ *Eurofighter Typhoon*, *Dassault Rafale* un *Saab Gripen*. To paredzēts integrēt arī *Lockheed* iznīcinātājā *F-35 Lightning II*.

¹¹ Hartley, *The industrial and economic benefits of Eurofighter Typhoon*, University of York, York, 2008.

kā arī prasmes, kas lielā mērā ir izmantojamas citās nozarēs, un pat sekmēja mūsdienīgas uzņēmējdarbības prakses ieviešanu nozarē.

Spēju atzars un tā iesaistīšana Eiropas aizsardzības rūpniecības konkurētspēju:

- prioritāšu definēšana stratēģisko spēju jomā, šim nolūkam izmantojot Spēju attīstības plānu un daudzgadu finansēšanas shēmu, rosinātu nozari investēt inovācijā;
- spēju atzars palīdzētu pieņemt politiskus lēmumus par sadarbīgu programmu uzsākšanu, paātrinātu to izpildi un veicinātu inovāciju Eiropas aizsardzības sektora piegādes ķēdēs;
- spēju atzars sekmētu pieprasījuma sakopojšanu, kas galu galā novestu pie rūpnieciskiem kopuzņēmumiem un Eiropas rūpniecības iespējamās konsolidācijas;
- spēju atzars veicinātu kopīgus iepirkumus, kas ļautu Eiropas aizsardzības rūpniecībai panākt apjomradītus ietaupījumus un tādējādi stiprinātu Eiropas aizsardzības rūpniecības konkurētspēju pasaulē.

a. Eiropas programma aizsardzības rūpnieciskajai attīstībai — kopīgas izstrādes veicinātāja

Spēju atzara virzienu noteiks dalībvalstis, to vajadzības un resursi. Tomēr ES var papildināt valstu piešķirto finansējumu un stimulēt sadarbīgu izstrādes projektu uzsākšanu. Svarīgs solis šajā virzienā ir šodienas priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko izveido Eiropas programmu aizsardzības rūpnieciskajai attīstībai. Priekšlikumā paredzētais divu gadu budžets ir 500 miljoni euro, t. i., 2019. gadā — 245 miljoni euro un 2020. gadā — 255 miljoni euro.

Daļu no izstrādes izmaksām līdzfinansēs no Eiropas programmas aizsardzības rūpnieciskajai attīstībai. Tas nozīmē, ka programmas plānotais budžets (500 milj. euro) varētu piesaistīt ievērojamas kopējās investīcijas (vismaz 2,5 miljardus euro divu gadu laikā) sadarbīgo aizsardzības spēju izstrādes posmā.

Eiropas programma aizsardzības rūpnieciskajai attīstībai palīdzēs nozarei modernāko produktu un tehnoloģiju izstrādes posmā realizēt kolektīvās investīcijas. Programma varētu arī atbalstīt komerciālās inovācijas rezultātu (mākslīgais intelekts, lielie dati, robotika, superskaitļošana) pārņemšanu nākotnes aizsardzības projektos.

Programmas labumguvēju izstrādātie sadarbības projekti palīdzēs realizēt ES intereses drošības un aizsardzības jomā, jo īpaši ievērojot, par kādām prioritātēm spēju ziņā dalībvalstis ir vienojušās ES līmenī (pieņemot Spēju attīstības plānu), un ņemot vērā Eiropas reģionālo vai daudzpusējo sadarbību saskaņā ar ES stratēģiskajām prioritātēm. Vadoties no mērķa — pastiprināt mūsu aizsardzības rūpniecības konkurētspēju —, šie projekti palīdzētu sasniegt no ES globālās ārpolitikas un drošības politikas stratēģijas izrietošu drošības un aizsardzības līmeni tādos aspektos kā krīžu pārvarēšana un Eiropas aizsardzība.

Programma papildinās pētniecības atzaru, proti, atbalstīs pasākumus, kas vērsti uz pēcpētniecības darbībām, balstoties uz kopējām tehniskajām prasībām. Tā palīdzēs nozarei uzsākt jaunas sadarbīgas īstenošanas programmas vai pilnveidot esošās, pateicoties pasākumiem, kas atbalsta kopēju tehnisko prasību definēšanu, priekšizpēti un prototipu izstrādi un testēšanu. To var arī izmantot ES mēroga rūpnieciskos un tehnoloģiskos konkursos un sacīkstēs, lai liktu lietā Eiropas tehnoloģiskās un rūpnieciskās bāzes daudzveidību. Tā atbalstītu inovatīvus MVU un sekmētu to iesaistīšanos Eiropas piegādes ķēdēs. Tā samazinātu sadrumstalotību, kas var likt šķēršļus apjomradītiem ietaupījumiem un pārrobežu

izmantošanai. Finansiālais atbalsts var būt dotācijas vai finanšu instrumenti. Programma aptvers tikai daļu no izstrādes izmaksām.

Sākotnēji programma aptvers 2019. un 2020. gadu. Atbalstu saņemt varēs tikai tādi projekti, kuros iesaistīti vismaz trīs uzņēmumi no vismaz divām dalībvalstīm. Sadarbīgos projektus var vadīt projektu vadītājs, kuru izvēlējušās projektu līdzfinansējošās dalībvalstis. Programma aptvers dažādu veidu projektus. Tai būtu jāsniedz labums gan lieliem uzņēmumiem, gan MVU, kas darbojas aizsardzības sektorā, tādējādi nodrošinot, ka tajā var iesaistīties dažādi uzņēmumi no dažādām dalībvalstīm. Tas sekmēs pārrobežu sadarbību nozarē un visa aizsardzības rūpniecības sektora konkurētspēju kopumā. Tālab daļa kopējā budžeta tiks piešķirta projektiem, kas nodrošina MVU pārrobežu dalību.

Nākamās daudzgadu finanšu shēmas ietvaros tiks sagatavota pamatīgāka programma, ņemot vērā sākotnējo pieredzi. Nākamā programma varētu aptvert plašāku projektu loku nekā pašreizējā programma, kuras darbības joma un ilgums ir ierobežoti.

Runājot par pārvaldību, par programmas izpildi kopumā būs atbildīga Komisija. Tomēr tā var uzticēt konkrētus uzdevumus īstenošanas struktūrai. EAA būs galvenā loma militāro spēju prioritāšu noteikšanā un tehnisko prasību saskaņošanā. Tā novērotājas statusā piedalīsies programmas komitejā, kuras sastāvā ir dalībvalstu pārstāvji, kā arī padomdevēju grupā, kurā ir aizsardzības rūpniecības pārstāvji un citi nozares eksperti. Arī EĀDD iesaistīsies programmā, tostarp programmas komitejas darbā, saskaņā ar piemērojamiem noteikumiem. Programmas komiteja sniegs atzinumu Komisijai par gada darba programmu un par finansējuma piešķiršanu izvēlētiem sadarbības pasākumiem.

Programma nodrošina sinerģiju ar pastāvīgās strukturētās sadarbības (*PESCO*) spēju pīlāru. *PESCO* ir viens no galvenajiem Līgumā paredzētajiem instrumentiem, kura mērķis ir palīdzēt realizēt ES drošības un aizsardzības politikas mērķu vērienīgumu, uzlabot ES operatīvās spējas un atbalstīt ciešāku sadarbību un efektivitāti aizsardzības spēju pilnveidošanā. *PESCO* kontekstā veidoti projekti nodrošinātu ciešu un pastāvīgu sadarbību starp dažādu dalībvalstu uzņēmumiem un tieši sekmētu programmas mērķu sasniegšanu, tāpēc šādiem projektiem paredzēts lielāks finansējums.

Tomēr, tā kā programma ir vērsta uz plašāku projektu loku, dalība *PESCO* nebūs priekšnoteikums atbalsta saņemšanai saskaņā ar programmu. Atbalstu var piešķirt arī citiem projektiem, kas veicina to prioritāro spēju attīstīšanu, par ko panākta kopīga vienošanās, tostarp projekti, ko īsteno EAA satvarā vai pamatojoties uz reģionālo sadarbību atbilstīgi ES drošības un aizsardzības interesēm.

Nākamie soļi:

- apspriesties ar dalībvalstīm, lai sāktu apkopot iespējamus projektus, kuri varētu saņemt atbalstu saskaņā ar Eiropas programmu aizsardzības rūpnieciskajai attīstībai;
- likumdevējiem bez kavēšanās izskatīt un pieņemt programmu. Lai to panāktu, būs vajadzīgs spēcīgs Eiropas Parlamenta un Padomes atbalsts. Tāpēc Komisija ierosinās Eiropas programmu aizsardzības rūpnieciskajai attīstībai pieskaitīt pie likumdošanas prioritātēm, kuras visām trim iestādēm jāizskata prioritārā kārtā. Ja vienošanās ar Eiropas Parlamentu un Padomi tiks panākta līdz 2018. gada sākumam, tas ļautu jau 2019. gadā finansēt pirmo projektu;
- sagatavot vēl vērienīgāku Eiropas programmu aizsardzības rūpnieciskajai attīstībai nākamās daudzgadu finanšu shēmas ietvaros, to papildinot ar ietekmes novērtējumu; iecerēts katru gadu programmai atvēlēt 1 miljardu euro ar mērķi panākt ievērojamas kopējās investīcijas Eiropas sadarbīgajās aizsardzības spējās.

b. Skats nākotnē: pavērt ceļu aizsardzības spēju kopīgai iegādei

Aizsardzības spēju attīstīšana un iegāde ir nesaraujami saistītas, jo īpaši finansēšanas aspektā. Lai varētu saņemt atbalstu no Eiropas programmas aizsardzības rūpnieciskajai attīstībai, nozarei būs jāpierāda, ka dalībvalstis ir apņēmušās kopīgi finansēt attiecīgā atbalsttiesīgā projekta tālāko izstrādi un koordinēti iepirkt galaproduktu vai tehnoloģiju, tostarp attiecīgā gadījumā izmantojot kopējo iepirkumu. Šāda apņemšanās nodrošinātu, ka līdzekļus no ES budžeta piešķir tikai tādiem projektiem, kuru attīstīšana, pirmkārt, ticami varētu noslēgties ar iepirkumu un, otrkārt, notiktu sadarbīgā garā, lai būtu iespējams optimizēt investīcijas un nodrošināt sinerģiju.

Principā iepirkums joprojām būs dalībvalstu ziņā. Tāpēc ir jāmeklē jauni stimuli, kā rosināt aizsardzības aprīkojuma sadarbīgāku iegādi, jo tas sniedz vairākas priekšrocības, pie kurām var minēt sadarbību, apjomradītus ietaupījumus, atbalstu dzīvotspējīgai Eiropas rūpnieciskajai bāzei, ietaupījumus aprīces ciklā (apkope, loģistiskais atbalsts, apmācības infrastruktūra un komandstruktūra). Šādi stimuli arī sekmētu risinājumus, kad aprīkojums ir multinacionāls un kopīgi pieder vairākām pusēm — šādi risinājumi ir sevišķi piemēroti gadījumiem, kad aktīvi netiek izmantoti pastāvīgi (piemēram, stratēģiskais transports).

Finanšu rīkkopa

Lai gan iespējas izmantot ES budžetu aizsardzības spēju iegādē ir ierobežotas, Komisija daudzējādā ziņā var atbalstīt dalībvalstis, piemēram, palīdzēt tām atrast vispiemērotākos un ekonomiskākos finansiālos risinājumus aizsardzības spēju kopīgai iegādei. Pašlaik sadarbīgos iepirkuma projektus galvenokārt apspriež un īsteno iesaistītās dalībvalstis pēc *ad hoc* principa. Tomēr zināšanas un paraugprakse par iespējamiem finansiālajiem risinājumiem netiek sistemātiski apkopota, standartizēta un kopīgota, lai gan tas nāktu par labu visām dalībvalstīm. Turklāt, lai gan dalībvalstis ir uzkrājušas plašas zināšanas un pieredzi, kā rīkot aizsardzības iepirkumu valsts līmenī, tām trūkst pieredzes un rīku darbā ar sadarbīgiem projektiem. Nav vienota punkta, kur būtu pieejama optimāliem finansiāliem risinājumiem veltīta informācija un rīki. Katram sadarbīgajam izstrādes un iepirkuma projektam ir savas unikālas prasības un īpatnības, tāpēc nebūtu lietderīgi izmantot pieeju “viens risinājums der visiem”. Tomēr ir problēmas, ar kurām sadarbīgie projekti saskaras atkal un atkal, tāpēc būtu lietderīgi, ja pēc pieprasījuma būtu pieejami jau gatavi rīki un konsultācijas, kā tos izmantot konkrētā projekta sakarā. Komisija sadarbībā ar dalībvalstīm ir apzinājusi dažas visbiežāk sastopamās problēmas un iespējamus risinājumus to novēršanai.

- Pirmais uzdevums ir sinerģijas veidošana un budžeta tēriņu sinhronizācija: dalībvalstu sadarbība var radīt sinerģiju un apjomradītus ietaupījumus, tomēr faktiski šādas sinerģijas rašanos bieži vien apgrūtina budžeta iemaksu plānošanas nepietiekama sinhronizācija, kā rezultātā sadarbīgajiem projektiem fiskālie resursi var kļūt pieejami ar novēlošanos. Viens no šīs problēmas risinājumiem ir sakopot valstu resursus nolūkā finansēt specifiskus sadarbīgos projektus¹², kas savukārt nodrošinātu nepieciešamo budžeta koordināciju un sinhronizāciju ilgākā periodā un ļautu izvairīties no situācijas, kad konkrētajā gadā līdzekļi nav pieejami.
- Otrs uzdevums ir saistīts ar risku un izmaksu taisnīgu sadali: spēju attīstīšanas izmaksas sākotnēji var nākties uzņemt zināmam (iespējams, nelielam) skaitam

¹² Kā piemēru resursu sakopšanai var minēt EAA Finansiālās sadarbības mehānismu, kura izveidi EAA valde ministru sastāvā apstiprināja 2017. gada 18. maijā. Drīzumā sāksies sarunas ar dalībvalstīm par programmas kārtību.

iesaistīto dalībvalstu, neraugoties uz to, ka beigu beigās ieguvējas var būt arī pārējās dalībvalstis (piem., “darbderīgu ražojumu” iepirkums). Ir iespējams izveidot mehānismus, kā pārējās dalībvalstis, kas piedalās spēju iepirkumā, ar izstrādes izmaksu atgūšanas mehānisma starpniecību šīs izmaksas kompensē sākotnējām dalībvalstīm. Piemēram, ir iespējams izveidot konkrētiem projektiem paredzētus finansēšanas mehānismus. Vajadzības gadījumā šādus mehānismus varētu izmantot, lai emitētu ar konkrētiem projektiem saistītus kapitāla instrumentus (parāda vai pašu kapitāla instrumentus), kas nodrošinātu lielāku strukturālo elastību un to, ka tad, kad resursi ir vajadzīgi, tie ir pilnā mērā pieejami.

- Trešais uzdevums ir izvairīties no finansējuma nepietiekamības piegādes ķēdē: darbs pie aizsardzības spēju attīstīšanas norit dažādos aizsardzības sektora piegādes ķēdes posmos — galvenie līgumslēdzēji ir lielie sistēmu piegādātāji, bet MVU un starpniekuzņēmumi darbojas kā apakšuzņēmēji un var saskarties ar grūtībām iegūt vajadzīgo finansējumu. Lai šīs grūtības pārvarētu, varētu izmantot mērķtiecīgus finanšu instrumentus (piemēram, garantijas), ar ko segtu aizdevumus (apakš)uzņēmējiem aizsardzības sektorā.
- Visbeidzot, būtu iespējams optimizēt dalībvalstu sadarbību un palielināt tās pievienoto vērtību, ja rastu kādus alternatīvus galīgo īpašumtiesību veidus (piemēram, kopīgas īpašumtiesības vai izpirkumnoma).

Iepriekš minētie instrumenti kopā būs daļa no Eiropas Aizsardzības fonda finanšu rīkkopas. Finanšu rīkkopa nodrošinās dažādus variantus, ko dalībvalstis var izmantot, lai risinātu problēmas, kas saistītas ar sadarbīgas izstrādes un iepirkuma finansēšanu. Finanšu rīkkopa, kuras izmantošana dalībvalstīm ir brīvprātīga, sastāvēs no standartizētiem un iepriekšnoteiktiem finanšu instrumentiem, ko dalībvalstis varēs elastīgi izmantot, lai kopīgi finansētu projektus, kam prototipēšanas posmā ir piešķirts atbalsts no ES budžeta (tomēr neaprobežojoties tikai ar šādiem projektiem).

Īstermiņā kopā ar dalībvalstīm tiks izveidota *ad hoc* komiteja nolūkā izstrādāt lietošanai gatavus, standartizētus instrumentus, kas ļaus finanšu rīkkopas instrumentus izmantot bez kavēšanās, ja dalībvalstis tā ir nolēmušas. Cita starpā šādi instrumenti vērtu būt, piemēram, standartizētas veidnes, darbības nosacījumu uzmetumi, standarta rīki ar specifisku projektu saistītu finansēšanas mehānismu (īpašam nolūkam dibinātu sabiedrību) izveidei vai vajadzīgo pamatlīgumu modeļi. Šajā *ad hoc* komitejā darbosies pārstāvji no aizsardzības un finanšu/ekonomikas ministrijām, pārstāvji no EĀDD, EAA¹³ un citas ieinteresētās personas. Lai nodrošinātu labās prakses izmantošanu un nepieļautu dublēšanos, pēc iespējas plašāk izmantos pastāvošās struktūras, mehānismus un pieredzi, ko dalībvalstis guvušas aizsardzības projektu sadarbīgā finansēšanā. Komisija atbalstīs šo darbu, balstoties uz savu pieredzi ar līdzīgu instrumentu izmantošanu citās politikas jomās, un palīdzēs pielāgot šos rīkus aizsardzības nozares vajadzībām.

Turklāt Komisija izveidos iekšēju darba grupu, kas pēc pieprasījuma palīdzēs dalībvalstīm izmantot finanšu rīkkopu konkrētos sadarbīgā iepirkuma projektos. Piemēram, tā konsultēs, cik lietderīgi būtu konkrētiem projektiem paredzētos finansēšanas mehānismos izmantot dažāda veida paņēmienus, t. sk. pašu kapitāla avansa maksājumus un pagaidu finansējumu, emitējot kapitāla tirgus instrumentus. Turklāt darba grupa būs pieejama kā vienots kontaktpunkts, kam ir iespējas piesaistīt Komisijas pieredzi citās, sadarbīgiem iepirkuma projektiem nozīmīgās jomās; te var minēt, piemēram, atbilstības nodrošināšanu ES

¹³ Jo īpaši tiks pilnībā izmantota EAA pieredze Finansālās sadarbības mehānisma izveidē.

konkurences aktiem un aktiem, kas saistīti ar iepirkumu aizsardzības jomā, vai fiskālo kontu statistisko apstrādi. Tādējādi iekšējā darba grupa darbotos kā vienas pieturas aģentūra, kas jomās, kurā Komisijai ir pieredze, pēc pieprasījuma sniegtu konsultatīvus, administratīvus un vajadzības gadījumā arī finanšu pakalpojumus tām dalībvalstīm, kuras vēlas uzsākt sadarbīgus iepirkuma projektus¹⁴. Tādējādi Komisija var darboties kā uzticams dalībvalstu partneris aizsardzības spēju kopējā iepirkumā.

Raugoties tālākā nākotnē, tiks izvērtēti arī ieguvumi, ko pastāvīgas finanšu struktūras izveide dos ne tikai konkrētiem projektiem, bet arī vispārīgākā kontekstā. Atkarībā no tās uzbūves un finansiālā profila šāda pastāvīga struktūra varētu nodrošināt papildu finansiālus stimulus sadarbīgai spēju attīstīšanai un iepirkumam dalībvalstu starpā, turklāt to varētu iekļaut arī vispārējā budžeta struktūrā¹⁵. Atkarībā no tā, kāda būs iespējamā pastāvīgā strukturētā sadarbība nākotnē, un ņemot vērā tās iekļaujošo raksturu, tiks apsvērta arī iespēja finanšu rīkkopas galvenos aspektus iestrādāt *PESCO* satvarā.

Nākamie soļi:

- kopā ar dalībvalstīm un ieinteresētajām personām izveidot *ad hoc* komiteju ar mērķi izstrādāt pirmos standartizētos rīkus, ko varētu iekļautu finanšu rīkkopā;
- izveidot Komisijas iekšējo darba grupu, kas darbotos kā vienas pieturas aģentūra un sniegtu dalībvalstīm atbalstu sakarā ar specifiskiem sadarbīgiem iepirkuma projektiem, tostarp mobilizētu finanšu rīkkopu un sniegtu citus konsultatīvus, finanšu un administratīvos pakalpojumus;
- sīkāk izvērtēt iespējas izveidot pastāvīgu finanšu struktūru ne tikai projektu kontekstā vien, lai sniegtu papildu finansiālus stimulus sadarbīgai spēju attīstīšanai.

5. Atbalsts integrētām piegādes ķēdēm Eiropā un konkurētspējīgiem MVU

Lai gan spēju attīstīšanu parasti pilnībā finansē ar publiskiem līdzekļiem, nozare bieži vien uzņemas nozīmīgu daļu riska. Tas rada sevišķus sarežģījumus mazākiem piegādātājiem, kam bieži vien ir jāpielāgo un regulāri jāmodernizē savas ražošanas jaudas atkarībā no mainīgajām interesēm, tajā pašā laikā neatpaliekot no inovāciju tempa. Šie piegādātāji ir izšķirīgi svarīgs piegādes ķēdes posms aizsardzības sektorā, un tas, ar kādām grūtībām tiem ir jāsastopas, var ietekmēt arī izstrādes programmu sekmes. Turklāt šādas problēmas var rasties ne tikai izstrādes posmā, bet arī pēcākajā iepirkumā.

Pie spēju attīstīšanas strādā ne tikai lielie sistēmu piegādātāji, kas darbojas kā galvenie līgumslēdzēji, bet arī MVU un starpniekuzņēmumi, kas bieži darbojas kā apakšuzņēmēji. Tāpēc procesā bieži vien ir iesaistīta vesela savstarpēji saistītu uzņēmumu ķēde. Ja viens no ķēdes posmiem sastopas ar atsevišķiem finansēšanas ierobežojumiem, kas apgrūtina vajadzīgo korporatīvo investīciju izdarīšanu vai liedz iegūt nepieciešamo darba kapitālu, tas var palielināt izstrādes kopējās izmaksas un/vai ražošanas robežizmaksas. Tas var arī kavēt spēju attīstīšanu vai iepirkšanu.

¹⁴ Jāievēro, ka konkrētus pakalpojumus, piem., finanšu pakalpojumus, Komisija varētu sniegt tikai tad, ja saskaņā ar attiecīgo Eiropas Tiesas judikatūru ir saņemts pienācīgs pilnvarojums.

¹⁵ Kā norādīts Eiropas Aizsardzības rīcības plānā: "Valsts kapitāla ieguldījumus "spēju atzarā" uzskatīs par "vienreizējiem" saskaņā ar Stabilitātes un izaugsmes paktu, kas nozīmē, ka tie tiks atskaitīti no strukturāliem fiskāliem centieniem, ko sagaida no dalībvalstīm. Tāda pati pieeja tiks piemērota garantijām, kuras ietekmē budžeta deficītu un/vai parādu."

Tajā pašā laikā, ņemot vērā jaunus tehnoloģiskos uzdevumus šajā nozarē (sākot ar mākslīgo intelektu, beidzot ar robotizāciju), inovācija aizsardzības tehnoloģijās bieži vien dzimst jaunuzņēmumus, kas dažos gadījumos pat neorientējas uz aizsardzības rūpniecību. Pienācīgi finanšu instrumenti (piemēram, riska kapitāls vai pašu kapitāls) var palīdzēt tādu konkurētspējīgu tehnoloģiju izstrādē Eiropā, kas ir kritiski svarīgas Eiropas drošībai un stratēģiskajai autonomijai.

Lai atraisītu MVU un mazāku apakšuzņēmēju potenciālu, tiks mobilizēti visi Eiropas Aizsardzības fonda instrumenti gan pētniecības, gan spēju atzarā. Gan Sagatavošanas darbība, gan iecerētā ES aizsardzības pētniecības programma piesaistīs plašu dalībnieku loku, tostarp MVU. Eiropas programma aizsardzības rūpnieciskajai attīstībai nodrošinās, ka zināma daļa no kopējā budžeta nāks par labu projektiem, kas sekmē MVU pārrobežu dalību. Tādējādi programma atbalstīs MVU iekļaušanos Eiropas piegādes ķēdēs.

Lai gan daudz jau paveikts, lai sekmētu MVU un apakšpiegādātāju pārrobežu piekļuvi un atvieglotu to integrāciju esošās vai jaunizveidotās piegādes ķēdēs, ir jādara vēl vairāk gan Eiropas, gan valstu līmenī. Ir nepieciešami dažādi pasākumi, kas sekmē pārrobežu piekļuvi tirgum, tostarp pasākumi, kas:

- mazina sadrumstalotību un uzlabo vienotā tirgus darbību aizsardzības jomā;
- sniedz atbalstu no Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem vai centralizēti pārvaldītām ES programmām;
- vēl vairāk atvieglo piekļuvi finansējumam no Eiropas Investīciju bankas, Eiropas Investīciju fonda un citām struktūrām, tostarp valsts attīstību veicinošām bankām, kas ievēro tās aizdošanas politiku; īpaša uzmanība tiek pievērsta inovācijai, pateicoties tādiem instrumentiem kā pašu kapitāls un riska kapitāls; un
- veicina reģionālo kopu veidošanos, izmantojot ar aizsardzību saistīto reģionu Eiropas tīklu¹⁶.

Finanšu instrumenti MVU un vidēji lielas kapitalizācijas uzņēmumu atbalstam

Komisijas ierosinātajā Eiropas programmā aizsardzības rūpnieciskajai attīstībai paredzēta iespēja izmantot finanšu instrumentus, lai palīdzētu MVU un vidējas kapitalizācijas uzņēmumiem pārvarēt plaisu starp pētniecību un izstrādi. Šos finanšu instrumentus varētu ieviest sadarbībā ar EIB grupu (t. sk. EIF inovatīviem MVU un jaunuzņēmumiem) vai citiem attiecīgiem partneriem.

Lai palīdzētu izmantot jaunas iespējas, kas paveras dažādos piegādes ķēdes posmos, un saskaņā ar saviem iekšējiem ierobežojumiem, EIB grupa jau tagad atbalsta investīcijas drošības un aizsardzības jomā, konkrētāk, šādās trīs jomās: i) pētniecība, attīstība un inovācija divējāda lietojuma tehnoloģijās, ieskaitot kiberdrošību un vakcīnas, ciktāl šādas investīcijas var pamatot ar to komercializāciju civilām vajadzībām; ii) fiziskās infrastruktūras aizsardzība, piemēram, novērošana, un piekļuves kontrole enerģētikas un transporta sektorā un pilsētvides sektorā; un iii) telekomunikāciju un informācijas infrastruktūra, t. sk. platjoslas tīkli (fiksētie, mobilie un satelīttīkli), datu centri un datorsistēmas. Eiropas Investīciju fonds nesen ir sagatavojis nolīgumus riska kapitāla jomā nolūkā atbalstīt jaunuzņēmumus drošības un aizsardzības jomās. EIB palielinās savu devumu ES drošības un aizsardzības programmā. Šajā sakarā pirmais solis būs lielāks atbalsts divējāda izmantojuma tehnoloģijām, lielāks finansējums civilās aizsardzības pasākumiem (piem., fiziskās infrastruktūras,

¹⁶ <https://www.endr.eu/>

kiberinfrastruktūras un bioaizsardzības infrastruktūras stiprināšana) un atbalsta piešķiršana investīcijām tādās darbībās, kas uzskatāmas par drošības un aizsardzības palīgdarbībām. Otrkārt, banka, ņemot vērā nepieciešamību grozīt savu vispārējo politiku, izstrādās stingru likumības pārbaudes sistēmu nolūkā atbalstīt investīcijas drošības sektorā Savienībā.

Ja, ņemot vērā aizdošanas ierobežojumus, konkrētām ar aizsardzību saistītām darbībām vēl aizvien būs apgrūtināta piekļuve finansējumam, tad vajadzēs sīkāk izpētīt, kādu lomu attiecīgo finanšu instrumentu ieviešanā varētu uzticēt valsti vai reģionālajām attīstību veicinošajām bankām un kā uzlabot piegādes ķēdēs ietilpstošo MVU piekļuvi nepieciešamajam finansējumam. Vairākas attīstību veicinošas bankas jau var atbalstīt un aktīvi atbalsta projektus valsts aizsardzības kontekstā. Atbalstītie projekti ir daudzveidīgi, sākot ar publiskā un privātā sektora partnerībām militāro dienestu vajadzībām un beidzot ar militāro aprīkojumu, piemēram, bruņumašīnām. Komisija izvērtēs, kā vislabāk izmantot attiecīgos finanšu instrumentus nākamajā daudzgadu finanšu shēmā.

Strukturālo fondu izmantošana un lietpratīga specializācija

Arī Savienības finansējuma programmām, jo īpaši Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem, var būt nozīmīga loma integrētu piegādes ķēžu izveidē. Kā izklāstīts Eiropas Aizsardzības rīcības plānā, Komisija strādā, lai popularizētu strukturālo fondu piedāvātās finansēšanas iespējas, ko aizsardzības sektorā dalībvalstis var izmantot (ciktāl tās sekmē attiecīgā fonda mērķu sasniegšanu)

- i) ienesīgu ieguldījumu projektu kopfinansēšanai, un
- ii) aizsardzības jomas piegādes ķēžu modernizācijas atbalstīšanai.

Aizsardzības rūpniecība var dot ieguldījumu ESI fondu mērķu sasniegšanā un uzdevumu izpildē, piemēram, reģionu ekonomikas attīstības veicināšanā, būdama augsta ieguldītās vērtības vairotāja prasmju, nodarbinātības un tehnoloģiju jomā un tautsaimniecības attīstībā.

Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF) var atbalstīt investīcijas, kas domātas MVU, kuri darbojas aizsardzības sektorā vai ir saistīti ar to, ciktāl tās ir vērstas uz tālejošo mērķi — stiprināt Savienības ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju —, atbilst tam, ar kādiem nosacījumiem var saņemt ERAF atbalstu, un sekmē esošo tematisko mērķu sasniegšanu¹⁷.

Piemēram, investīcijas ar aizsardzību saistītās pētniecības un inovācijas darbībās, kuru mērķis ir jaunu tehnoloģiju izstrāde un ieviešana, var saņemt finansējumu no ERAF, jo īpaši tad, ja tās ir saistītas ar lietpratīgo specializāciju, ar nosacījumu, ka investīciju tālejošais mērķis ir sekmēt Savienības ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju.

Tālāki pasākumi MVU atbalstam aizsardzības sektorā

Komisijas tālākais darbs balstīsies uz 2016. gada 30. novembrī publicēto Ekspertu grupas ziņojumu par MVU pārrobežu piekļuvi līgumiem aizsardzības un drošības jomā. Komisija pieņems dalībvalstīm un to līgumslēdzējām iestādēm adresētus ieteikumus atbalstīt MVU un apakšpiegādātājus vairākās jomās, tostarp šādās:

- konkrēti pasākumi, kā iepirkuma iestādes varētu atvieglot MVU un vidējas kapitalizācijas uzņēmumu piedalīšanos iepirkuma procedūrās aizsardzības jomā. Šādi pasākumi varētu būt, piemēram, savlaicīga informēšanu par ilgtermiņa plāniem un prioritātēm, pirmsiepirkuma reklāmas, publiskā iepirkuma procedūru veidošana tā, lai

¹⁷ Kā definēts Regulā (EK) Nr. 1301/2013.

atvieglotu pārrobežu piekļuvi un MVU dalību, piegādātāju un pakalpojumu sniedzēju apmācība utt.;

- rūpniecības politikas pasākumi, piemēram, tādu finansēšanas shēmu izveide, kurās ņemtas vērā aizsardzības jomā strādājošo MVU vajadzības, informācijas sniegšana par MVU un to iespējām, atbalsts kopu veidošanai aizsardzības jomā, prasmju pilnveidošana, pētniecības un izstrādes projektu atbalstīšana un realizēšana, sekmējot MVU iesaisti.

Ieteikumus iecerēts pieņemt līdz 2017. gada beigām, un apspriedes ar dalībvalstīm jau ir sākušās. Nākamais solis pēc ieteikumu pieņemšanas būs sadarbībā ar nozari izstrādāt labo praksi, kas būtu jāievēro visās piegādes ķēdēs, lai nodrošinātu, ka uzņēmumi ir konkurētspējīgi, bet produkti — pēc iespējas labāki, reizē paverot iespējas apakšpiegādātājiem visā Eiropā neatkarīgi no to atrašanās vietas. Komisija rēķinās ar nozares dalībnieku, jo īpaši galveno līgumslēdzēju, aktīvu iesaistīšanos šajā procesā.

Nākamie soļi:

- daļu no Eiropas programmā aizsardzības rūpnieciskajai attīstībai paredzētā budžeta novirzīt projektiem, kas sekmē MVU pārrobežu dalību;
- gatavojot priekšlikumus nākamajai daudzgadu finanšu shēmai, ņemt vērā apsvērumus, kas saistīti ar MVU pārrobežu līdzdalību un īpašu finanšu instrumentu izveidi;
- EIB īstermiņā kāpināt atbalstu divējāda izmantojuma tehnoloģijām, palielināt finansējumu civilās aizsardzības pasākumiem un piešķirt atbalstu investīcijām tādās darbībās, kas uzskatāmas par drošības un aizsardzības palīgdarbībām. Otrām kārtām banka, ņemot vērā nepieciešamību grozīt savu vispārējo politiku, izstrādās stingru likumības pārbaudes sistēmu nolūkā atbalstīt investīcijas drošības sektorā Savienībā;
- ja, ņemot vērā aizdošanas ierobežojumus, konkrētām ar aizsardzību saistītām darbībām vēl aizvien būs apgrūtināta piekļuve finansējumam, tad nākamās DFS kontekstā jāizpēta, kādu lomu attiecīgo finanšu instrumentu ieviešanā varētu uzticēt valstu vai reģionālajām attīstību veicinošajām bankām un kā uzlabot piegādes ķēdēs ietilpstošo MVU piekļuvi nepieciešamajam finansējumam;
- uzlabot informētību par esošajām iespējām, ko piedāvā ES finansēšanas programmas, kā arī valstu vai reģionālo attīstību veicinošās bankas;
- sadarbībā ar nozari izstrādāt labo praksi, kas ievērojama visās piegādes ķēdēs.

SECINĀJUMI

Eiropas Aizsardzības fonds jau nes augļus.

Sagatavošanas darbība aizsardzības pētniecībai jau ir uzsākta, un tās ietvaros pētniecības atzaram nākamajos trīs gados piešķirs aptuveni 90 miljonus euro. Šodien iesniegtais priekšlikums par Eiropas programmu aizsardzības rūpnieciskajai attīstībai līdz 2020. gadam dos vēl 500 miljonus euro spēju atzarā, un jau no 2019. gada tas varētu piesaistīt kopējās investīcijas vismaz 2,5 miljardu euro apmērā.

Bez tam Komisija ir izveidojusi vairākus finanšu rīkus; pateicoties tiem, varētu bez kavēšanās sākties sadarbīgi projekti starp dalībvalstīm. Komisija ir gatava atbalstīt dalībvalstis konkrētos sadarbīgos aizsardzības projektos.

Komisija pilda savus uzdevumus. Tagad Eiropas Parlamentam un Padomei vajadzētu priekšlikumu pieņemt prioritārā kārtā. Dalībvalstīm vajadzētu 2018. gadu izmantot, lai apzinātu un sagatavotu projektu plūsmu, kas būtu jāfinansē steidzamības kārtā.

Šie priekšlikumi un pasākumi ir daļa no strauja pavērsiena uz ciešāku aizsardzības sadarbību Eiropā, kas tiks nostiprināts nākamajā daudzgadu finanšu shēmā laikam pēc 2020. gada; tad Eiropas Aizsardzības fonds aptvers pusi no sadarbīgajiem aizsardzības projektiem Eiropā.

Ar šiem priekšlikumiem Komisija sekmē tādas Eiropas Savienības veidošanu, kas aizsargā un sargā. Vērienīgs Eiropas Aizsardzības fonds sekmēs Eiropas aizsardzības rūpniecības konkurētspēju. Tas būs Eiropas Drošības un aizsardzības savienības izveides dzinējspēks.

PIELIKUMS

Atbalsts aizsardzības sadarbībai, izmantojot finanšu rīkkopu

Komisija ņems aktīvu dalību finanšu rīkkopas izmantošanā. Tā izveidos *ad hoc* komiteju, kurā ir dalībvalstu un attiecīgo ieinteresēto personu pārstāvji, ar mērķi pēc iespējas standartizēt finanšu rīkkopas instrumentus, lai nodrošinātu, ka tos var bez kavēšanās izmantot katrā konkrētajā projektā. Turklāt Komisija izveidos iekšēju darba grupu, kas pēc pieprasījuma palīdzēs dalībvalstīm izmantot finanšu rīkkopu konkrētos sadarbīgā iepirkuma projektos. Tādējādi Komisija sniegs konkrētu atbalstu dalībvalstīm, kas īsteno sadarbīgā iepirkuma projektus.

Finanšu rīkkopas standartizācija

Finanšu rīkkopā ietilpstošo instrumentu standartizācijā tiks ņemta vērā pastāvošā prakse, koncepcijas un nacionālā, daudznacionālā un starptautiskā pieredze. Lai izvairītos no dublēšanās, pastāvošās struktūras un mehānismi būtu pēc iespējas labāk jāsasaista ar finanšu rīkkopu, tomēr ir jāsaglabā pienācīga elastība atkarībā no izmantotā satvara.

Budžeta resursu sakopošana

Visvienkāršākais variants būtu tāds, ka dalībvalstis, kas nolēmušas sadarboties aizsardzības projektā, iemaksā zināmu summu attiecīgā sakopšanas mehānisma valsts nodalījumā (piemēram, bankas kontā). Tad šos līdzekļus izmanto, lai kolektīvi finansētu konkrētus sadarbīgus projektus ar citām dalībvalstīm. Aizsardzības jomā jau pastāv vai tiek veidoti daži resursu sakopšanas mehānismi, kas var sniegt priekšstatu par potenciālajām iespējām. Kopīgā bruņojuma sadarbības organizācija (OCCAR) ir izveidojusi vienkāršu kopfonda mehānismu, savukārt Eiropas Aizsardzības aģentūra (EAA) pašlaik veido Finansiālās sadarbības mehānismu¹⁸ (CFM) — sava veida resursu sakopšanas mehānismu, kas paredz arī iespēju dalībvalstu starpā apmainīties ar “atmaksājamiem avansiem”. Komisija turpinās darbu, konkrētāk, turpinās pētīt un izvērtēt, kādā mērā pastāvošos mehānismus var apvienot ar sarežģītākiem finanšu rīkkopas instrumentiem.

Izmaksu atgūšana, izmantojot finansēšanas mehānismus (īpašam nolūkam dibinātas sabiedrības)

Izmaksu atgūšana radītu sava veida “kvazieņējumus”, kas nonāktu atpakaļ pie sākotnējiem investoriem (t. i., dalībvalstīm, kas investējušas konkrētu produktu vai tehnoloģiju (spēju) izstrādē). Ja šos ieņējumus sakopo īpašam nolūkam dibinātā sabiedrībā, tad naudas plūsmas struktūra būtu līdzīga tai, ko izmanto projekta finansēšanas kontekstā. Šādi SPV varētu izmantot divas dažādas finansēšanas struktūras: i) pašu kapitāla finansējums, proti, katra izstrādē iesaistītā dalībvalsts iemaksā SPV vienreizēju maksājumu izstrādes izmaksu segšanai; šis maksājums atbilstu līdzdalībai SPV kapitālā; ii) pagaidu finansējums, proti, izstrādē iesaistītās dalībvalstis varētu nolemt daļu no izstrādes izmaksām finansēt, emitējot kapitāla tirgus instrumentus (piem., projekta obligācijas), tādējādi samazinot savu sākotnējo līdzdalību SPV kapitālā. Komisija turpinās darbu pie dažādiem institucionālajiem, finansiālajiem un juridiskajiem aspektiem, kas nepieciešami šādu struktūru realizēšanai, t. sk. ar konkrētu projektu saistītu finansēšanas mehānismu izveidošanai. Mērķis būtu lietošanu atvieglot, pateicoties standartizācijai un pieredzes un paraugprakses apmaiņai.

¹⁸ 2017. gada 18. maijā EAA valde pieņēma Finansiālās sadarbības mehānismu kā EAA *Ad-Hoc CAT A* programmu. Sarunas ar dalībvalstīm par programmas kārtību drīz sāksies, un paredzams, ka tās noslēgsies tuvākajos mēnešos.

Garantijas ar projektu saistītu piegādātāju finansēšanai

Varētu izmantot garantijas, ar ko segtu aizdevumus (apakš)uzņēmējiem aizsardzības sektorā. Viens no veidiem, kā sniegt garantijas, būtu dalībvalstīm, kas gatavojas piedalīties iepirkumā, izveidot finansēšanas mehānismu (piemēram, SPV) un apvienot iemaksas, tādējādi izveidojot garantiju fondu. Alternatīva garantiju fonda finansēšanai avansā būtu tāda, ka iesaistītās dalībvalstis nodrošina virsgarantijas, lai nodrošinātu pietiekamu kredītkvalitātes uzlabojumu. Komisija darbu turpinās, konkrētāk, pētīs, kādas ir iespējas finanšu instrumentu (piemēram, garantiju) realizēšanā ciešāk institucionāli sadarboties ar publiskajām finanšu iestādēm, piemēram, attīstību veicinošām bankām.

Citi iespējamie rīki

Aizsardzības sektorā jau pastāv kopīgas īpašumtiesības, piemēram, NATO kontekstā (piem., daudznacionālā daudzfunkcionālo uzpildes un transporta lidmašīnu flote, stratēģiskie aviopārvadājumi). Līdzšinējā pieredze varētu būt lietderīga to rīku tālākā izstrādē, kas tiks iekļauti finanšu rīkkopā, kura varētu palīdzēt dalībvalstīm iedibināt kopīgas īpašumtiesības. Potenciāli lietderīgi būtu finanšu rīkkopā iekļaut arī izpirkumnomas iespējas. Viens izpirkumnomas veids varētu būt tāds, ka dalībvalstis nomā no privātā sektora un/vai no kolektīvi piederoša uzņēmuma. Tāpat nevar izslēgt nomāšanu no citas dalībvalsts/ trešās valsts, jo īpaši gadījumos, kad šīs valstis ir vai specializējušās konkrētās tehnoloģijās un/vai tām ir jaudas pārpalikums. Vēl viena iespēja būtu tāds, ka ES (piemēram, Komisija vai kāda aģentūra) nomā (ja to pieļauj Līgums) kādus produktus vai tehnoloģijas (piem., divējāda lietojuma preces) no privātā sektora.

Finanšu rīkkopas realizēšana konkrētu projektu atbalstam

Komisija izveidos iekšēju darba grupu, kas būs gatava palīdzēt dalībvalstīm izmantot finanšu rīkkopu. Šī darba grupa spēs sniegt konkrētu palīdzību un konsultēt par specifiskiem projektiem. Tas, kāda veida atbalstu iekšējā darba grupa varētu sniegt, ir redzams attēlā.

